

Türküden **şüre** sanat sırtlanır

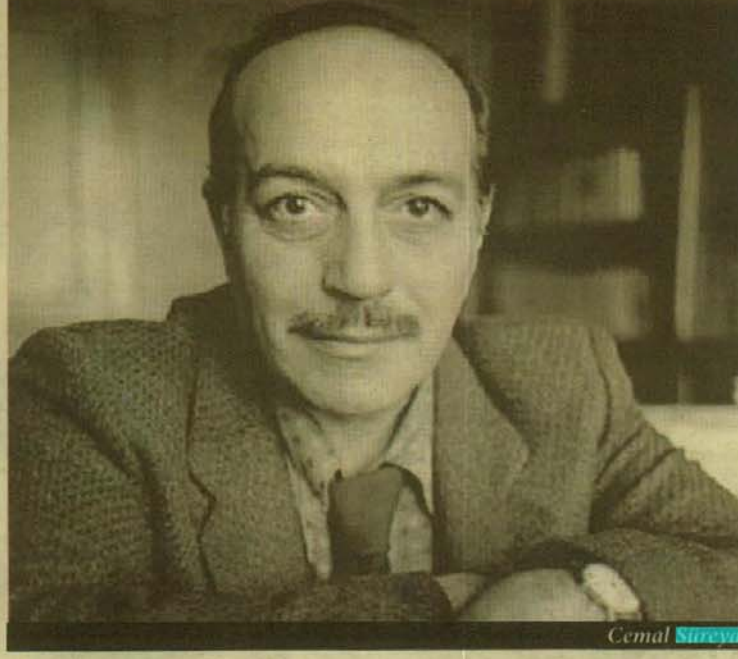
SÜKRÜ ERBAŞ

İki alıntı, söyleyeceklerimin özeti olarak söze kapı aralasin; Ehrenburg'tan: Çağdaş sanatın anahtarını geçmişte buldum. Ötekiyse, Dostoyevski'den: Bana, kendi uydurduğun bir yalan söyle seni alından öpeyim.

İçinde yaşanan zamanın kültürü, sanatı, değer yargıları, tutum ve davranışları, bütün bir geçmiş zamanın ruhu, sesi, gövdesi üstüne oturur. Öncesi olmayan bir şimdi düşünmek nasıl mümkün değilse, öncesi olmayan bir söz düşünmek de mümkün değildir. Bütün insan edimleri, elbette edebiyat ve sanat da dâhil, kendinden önce var olanlarla var olabilir. Ancak, bundan, her ne olursa olsun geçmişin kutsanması, tekrarı ve dokunulmazlığı anlaşılmalıdır. Hayatın bütün alanlarında, yeni dediğimiz ne varsa, geçmişin bilinmesi, unutulması, dönüştürülmesi ve atılması üzerine kurulabilir. Böyle olmasaydı, **şüre-müzik-tiyatro**, doğuşundaki beraberliği sürdürüyor olurdu. Resim sanatı, ilk insanın mağara duvarına çizdiği ilk bizon resminde kalırdı.

Bu geniş çerçeveyi, destanlardan, halk hikâyelerinden, masallardan, mitolojiden günümüz edebiyatına, **şürine**, bu edebiyatın geçmişle kurduğu ilişkiye doğru daraltacak olursak, bugün, modern-çağdaş-cumhuriyet dönemi-günümüz edebiyatı, **şürü** gibi adlarla adlandırdığımız edebiyat da, Halk **Şürü**, Divan **Şürü**, Halk Hikâyeleri, Destanlar ve Masallar olarak onlarca kanaldan gelen söz varlıklarından alacaklarını alarak, atacaklarını atarak var olmuştur,

Hayatın bütün alanlarında, yeni dediğimiz ne varsa, geçmişin bilinmesi, unutulması, dönüştürülmesi ve atılması üzerine kurulabilir. Böyle olmasaydı, **şüre-müzik-tiyatro**, doğuşundaki beraberliği sürdürüyor olurdu

Cemal Süreya

kendini kurmuştur. Bu dil var olduğu sürece de bu ilişki, özellikle de halk **şürimizle** olan ilişkisi sürecektir. Sadece bizim **şürümüzle** değil, çeviri yoluyla hayatımıza giren dünyanın bütün büyük **şürleriyle** de ilişkisini ve etkileşimini sürdürecektir.

Ancak bu ilişki her zaman tartışmalı olmuştur; özellikle de Cemal Süreya'nın a dergisinde, Ekim 1956'da yazdığı Folklor **Şüre** Düşman yazısından sonra hâlâ önemli bir tartışma konusu olarak sürer gelir. Anılan yazısından Süreya özetle; "folklor, **şürin** bugünkü entelektüel niteliğini taşıyacak yeti olmadığını; halk deyimlerinin havasının, **şürin** kanat çırpmasına imkân vermeyecek kadar dar olduğunu; bir halk deyiminde içindeki kelimelerin, o deyimdeki anlam dizisinde kaynaştığını; o kelimelerden o deyimlerdekinden ayrı işlemler, ayrı güçler aranmayacağını; çünkü donmuş, tek yönlü ve uyandıracakları çağrışımların belli olduğunu" söyler ve devam eder: "Halk deyimlerinde yerleşmiş, birbirine bağlanmış kelimeler arasında yeni bir yük, yeni bir bağıntı kurmak söz konusu olamaz. Nasıl olsun ki, bu kelimeler zaten kıpırdamaz bir şekilde birbirlerine bağlanmışlar, alacakları yükleri zaten önceden almışlardır."

"Folklorlardan kaçınmaya önemli bir sebep daha var: Kişilik. Kişilik bugün **şürde** önemli bir yer tutuyor. Folkloradaysa daha çok anonim kalıplar var. Bu kalıplar kişilik kazanmaya hiç uygun değil. Karacaoğlan'a, Emrah'a, şuna buna büyük **şür** diyenlerin kulakları çınlasın, kişiliksiz de büyük **şür** olunacağına iman getirmişler demek. Folklor ve halk deyimleri ancak bir **şürü** taşıyabilir, fazlasına dayanacak gücü yoktur."

İlginçtir, Cemal Süreya bunları 1956'da söylemiştir ama daha sonra yazdığı şiirlerde karşı çıktığı bu gelenekten kendisi de yararlanmıştır. Örnekleme gerekirse, 1973'te yayımladığı Önce Öp Sonra Doğur Beni kitabından iki **şürü** anmak yeter sanırım: Kalın Abdal **şürü** ve Türkü **şürü**... İkisi de çağdaş **şürümüzün** çok başarılı örneklerindendir ve ikisi de halk **şürümüzün** ses ve biçim özelliklerinin son derece başarılı kullanıldığı örneklerdir.

Sanırım konuyu gelenekten yararlanma çerçevesinde ele almak bizi daha doğru bir yere götürecektir. **Şürde** gelenekten nasıl yararlanabiliriz? Bir; Halk **Şürü** ya da Divan **Şürü**, eski **şürin** biçimini, kalıplarını kullanarak; iki; bu **şürlerin** sesini, yeni **şüre** taşıyarak; üç; geleneksel **şürin** edasını (başkaldırı, boyun eğiş, ilenme, güzelleme vb.)

günümüz **şürine** taşıyarak... **Şürde** yeni bir sentez için bunlar denenmeli, yapılmalıdır. Bunlardan kaçarak, bunları küçümseyerek yeni, çağdaş, modern bir **şür** kurulabileceğini düşünmüyorum. Kaldı ki **şürümüz**, bu dediğimin yapıldığı, son derece başarılı örneklerle doludur...

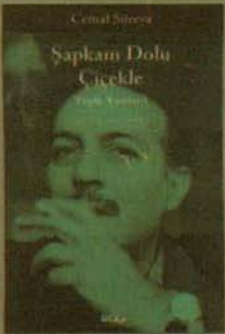
Nâzım'dan Necip Fazıl'a, Külebi'den Ceyhan Atuf'a, Oktay Rifat'tan Melih Cevdet'e, Atilla İlhan'dan Gülten Akin'a, Metin Altok'tan Behçet Aysan'a, Hilmi Yavuz'dan Arif Ay'a... neredeyse bütün bir cumhuriyet dönemi ve günümüz **şürleri** bu yararlanmanın son derece başarılı örneklerini vermişlerdir:

Nâzım'ın Şeyh Bedrettin Destanı, Rubailer ve daha pek çok **şürü**; Melih Cevdet'in Tanıdık Dünya'sı (Karacaoğlan'ın Bir **Şür** Üzerine Çeşitlemeler); Turgut Uyar'ın Divanı, Atilla İlhan'ın Tutuklunun Günlüğü (özellikle İncesaz bölümü); **şür** isimleri: Nihavent, Mahur, Muhayyer, Saba..., Gülten Akin'dan Ağtılar ve Türküler, İlahiler, Seyran Destanı, Maraş'ın ve Ökeş'in Destanı kitapları... daha pek çok **şür** ve **şür** kitabı, sözünü ettiğim sentezin, yararlanmanın, dönüşümün başarıyla yapıldığı örneklerdir.

Tıpkı 'Bulut Günleridir' **şürinde** Atilla İlhan'ın "bulut günleridir/akar uykular dumanlı sular gibi/ kuytu göllerde salınır rüyalar kuğular gibi" dediği Nâil'nin gazeline "Oldu ekşim Gülşen-ârâ-yı heves cûlar gibi/ Akdı gönüm bir nihâl-i işyeye sular gibi" olarak çıkmış olması.

Yahut "İrmaklar gibi uzaklaşır/ Bir türkü kadar uzak/ Tekerler iki çizgi bırakır,/ Hamutlar şak şak eder, dön geri bak" diyen Külebi, musikimizin üstadlarından Hafız Osman Öge'nin "Bu dere baştanbaşa cevizli bağ/ Cevizler şak şak eder dön geri bak" dizelerine selam eder.

Ancak, halk **şürümüzün**, divan **şürümüzün** biçim ve yapı özelliklerini olduğu gibi alıp tekrar ederseniz; aynı geleneksel izlekleri, aynı ölçü, uyak, ses ve anlam değerlerini olduğu gibi söylemeye kalkarsanız, o büyük **şür**, size kötülük eder. Bu çerçevede, evet, folklor **şüre** düşmanlık eder. Düşmanlık onun mayasında yoktur elbette ama sizi yeni **şürde** saf dışı edecek bir kötülük yapmış olur. Zaten de bu hem mümkün değildir, hem o eski güzel **şürü** bozar, hem de siz gülünç olursunuz...

ŞAPKAM DOLU ÇİÇEKLE
TOPLU YAZILAR - I

Cemal Süreya
2000